וארא ד

א. פון פסוק[1] „ויט אהרן את ידו גו׳ ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים״ איז רש״י מעתיק די ווערטער „ותעל הצפרדע״, און איז מפרש: „צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים וכו׳״.

אין פשטות איז דאָ רש״י אויסן צו באַווארענען, פאַרוואָאס עס שטייט דאָ „ותעל הצפרדע״ — לשון יחיד, בשעת ס׳איז געווען אַ ריבוי צפרדעים — דערפאַר איז רש״י מפרש, אַז לכתחילה איז טאַקע געווען בלויז איין צפרדע, נאָר דורכדעם וואָס „היו מכין אותה״ האָט זי פון זיך אַרויסגעגעבן „נחילים נחילים״.

אויך די גמרא[2] (און שמו״ר[3]) שטעלט זיך אויף דעם וואָס שטייט „ותעל הצפרדע״ בלשון יחיד, און ברענגט דערויף צוויי דיעות: „ר׳ עקיבא אומר צפרדע אחת היתה (והיא השריצה) ומלאה כל ארץ מצרים. א״ל ראב״ע כו׳ צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו״.

דאָרף מען פאַרשטיין: פירוש רש״י איז דאָך, כידוע, מיוסד לפי פשוטו של מקרא, און וויבאַלד אַז קוב״ה לא עביד ניסא למגנא[4] איז אַ כלל וואָס איז מסתבר אויך אין דרך הפשט (ווי געדעט אַמאָל בארוכה[5]), איז במילא דער שכל מחייב, אַז אויך ביי אַ נס וואָס האָט פאַסירט, איז אויף וויפל מ׳קען זאָגן און מפרש זיין אַז דער נס האָט אַן אַנדער האַלט אין דרכי הטבע, דאָרף מען ניט אַנגעמען אַז ס׳איז אין אַן אופן וואָס דער נס ברעכט לגמרי די חוקי הטבע, ווייל די הוספה איז דאָך „למגנא״[6] —

היינט פאַרוואָאס ברענגט רש״י דעם פירוש (פון מדרש[7]) אַז „היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים״, וואָס אַזאַ נס (אַז דורך הכאה זאָלן פון איר אַרויסקומען ניי־באַשאַפענע „נחילים נחילים״) האָט לגמרי ניט קיין אַנהאַלט אין דרכי הטבע, בעת ער האָט געקענט מפרש זיין לויט (גמ׳ און שמו״ר ווי) דעת ראב״ע אַז די צפרדע „שרקה להם והם באו״ (ווי רש״י טייטשט עס אַפֿ דאָרט אַז „שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו״), וואָס דערין איז ניט געווען דער נס מופלא פון אַ בריאה חדשה[8]; אַדער עכ״פ ווי דעת ר״ע אַז „השריצה[9] ומלאה כל ארץ מצרים״ — וואָס הגם אויך דאָס האָט געמוזט זיין אַ בריאה באופן נסי —

---

1) פרשתנו ח, ב.

2) סנהדרין סז, סע״ב.

3) פרשתנו פ״ו, ד.

4) ראה דרשות הר״ן דרוש ח — נעתק בלקו״ש ח״ג ע׳ 966, ע״י״ש.

5) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 124 ואילך. ח״ו ע׳ 49. ועוד.

6) להעיר מפרש״י בפרשתנו (ט, לב): אפילות . . פלאי פלאות. ושם (ט, כד): נס בתוך נס.

7) ע״ד ל׳ רש״י נמצא בתנחומא כאן (יד). תדבא״ר פ״ז. אבל שם: א) שהמצרים היו מכין כר׳. וראה לקמן הערה 27. ב) לא נאמר הלשון „נחילים נחילים״ שברש״י. וראה הלשון במדרש אגדה (באבער) כאן.

8) אף שע״פ פירש״י גם בזה הי׳ נס נוסף ד„שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו״.

9) בגמ׳ לא גריס תיבת „השריצה״ בדברי רע״ק (כ״א בדעת ר״א לפנ״ז). אבל מובן שזוהי כוונת רע״ק, כל׳ הש״ס „כתנאי רע״ק אומר כו״, וכמפורש בשמו״ר שם, יל״ש פרשתנו (רמז קפג) ומדרש הגדול כאן. ובדק״ס לסנה׳ הובאה גירסא כזו בגמ׳. וראה הערה הבאה.

איז עס אַבער פאַרט געווען געבונדן מיט אַ גדר פון טבע ההולדה — „השרי־צה״[10] (ווי רש״י טייטשט[11]: „ממעי׳ ויצאו ולדות״)?

ב. דערנאָך איז רש״י ממשיך „זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר שרוץ הצפר־דעים קורא ל׳ יחידות. וכן ותהי הכנם[12] הרחישה (און כדי דער בן חמש למקרא זאָל עס קלערער פאַרשטיין, פאַר־טייטשט עס רש״י אויך בלע״ז[13]) גדו־ליר״א[14] בלע״ז ואף ותעל הצפרדע גרינוליר״א בלע״ז״.

דאָרף מען פאַרשטיין: לכל לראש איז דאָך רש״י אויסן צו מפרש זיין פשוטו של מקרא, און נאָר דאָן ווען דער פשט הכתוב איז ניט גלאַטיק ברענגט רש״י אַן „אגדה המיישבת דברי המקרא״[15] — איז ווי קומט עס וואָס דאָ איז רש״י מקדים דעם פירוש וואָס (ער אַליין שרייבט אַז עס) איז „מדרשו״ פאַר דעם פירוש וואָס איז (ווי רש״י שרייבט) „פשוטו״?

אויך איז ניט מובן:

בשלמא דאָס וואָס רש״י דאָרף אַנ־קומען צו אַ ראי׳ אַז „הצפרדע״ מיינט „שרוץ הצפרדעים״ (און דערפאַר שטייט עס „בל׳ יחידות״), איז מובן בפשטות: ס׳איז שווער צו זאָגן אַז דער נאָמען „צפרדע״ זאָל מיינען די זאָך פון שרוץ (הצפרדעים) — וואָס שטייט ניט אין פסוק און ער איז אַ באַגריף וואָס לייגט זיך אויף אַלערלייַ שרצים און ניט דוקא אויפן מין צפרדע: דערפאַר ברענגט רש״י אַ ראי׳ פון „ותהי הכנם״, וואָס דער טייטש פון „כנם״ איז „רחישה״ — כאָטש אויך „רחישה״ האָט ניט קיין שייכות דוקא צום מין פון „כנים״,

אין אַנדערע ווערטער: וואָלט שירוץ הצפרדעים געווען אַנדערש ווי באַ אַנ־דערע שרצים וכו׳, איז דאָמאָלס גלאַ־טיקער צו זאָגן אַז „צפרדע״ (פונקט ווי עס מיינט דעם שרץ — אויסגעטיילט פון אַלע אַנדערע שרצים: אין אויסזען, אויפפירונג א.ז.וו., אַזוי) מיינט עס אויך זיין אויסגעטיילקייט — זיין ספעציעלן שירוץ,

חאָטש אינגאַנצן גלאַטיק איז עס ניט, ווייל עס האָט געדאַרפט זיין אַ שינוי אין וואָרט (אַנדערש מנוקד וכיו״ב), ע״ד ווי באַ כינים — שטייט כנם — כדלקמן.

וויבאַלד אַבער אַז דער פסוק זאָגט דעמזעלבן לשון שירוץ סיי באַ צפרדעים סיי ביי אַלע „שרץ נפש חי״״[15]* — איז לכאורה שווער צו זאָגן אַז צפרדע מיינט אַזאַך וואָס איז דאָס זעלבע באַ אַלע שרץ נפש חי׳ — דערפאַר איז די ראי׳ — „ותהי הכנם״, כנ״ל.

ס׳איז אַבער ניט מובן, פאַרוואָס איז באַ רש״י פשוט אַז „ותהי הכנם״ מיינט „הרחישה״ (וואָס דערפאַר באַנוגנט זיך דאָרט רש״י מיטן טייטש פון „רחישה״ און ברענגט ניט קיין ראי׳ אויף דעם, און ברענגט ניט קיין צווייטן פירוש) — און ביי „ותעל הצפרדע״ זאָגט ער (און נאָר אַלס צווייטן פירוש) אַז „יש לומר שרוץ הצפרדעים קורא ל׳ יחידות״?

10) בתנחומא ותדבא״ר שם, שדעת רע״ק ש„היו כו׳ מכין אותה ומתזת צפרדעים הרבה״ — אבל בש״ס (ובמקומות שבהערה הקודמת) הוא כבפנים.

11) וראה זהר פרשתנו (כט, ב): חדא הות ואולידת כו׳.

12) שם פסוק יג.

13) בדפוס ראשון ושני דרש״י (וברש״י כת״י) ליתא סיום זה.

14) בכמה דפוסים: פדוליר״א. וכ״ה בפרש״י לקמן פסוק יג.

15) ל׳ רש״י בראשית ג, ח.

*15) פרשתנו ז, כח. בראשית א, כ (ובפרש״י שם).

ג. מפרשים[16] זיינען מסביר, אז רש"י'ס הכרח צו טייטשן „ותהי הכנם — הרחישה", איז פון דעם וואס דער לשון איז „כנם" (גרי' קמוצה), וואס איז ניט ל' רבים („כנים") און ניט ל' יחיד (— „כנה"). **און דעריבער מוז מען זאגן אז דאָ מיינט עס ניט דעם שם פון כנים,** נאר — דער באדייט פון „רחישת" הכנים.

און לויט דעם איז מובן, אז דערפאר איז דאס אויך ניט קיין פולע ראי' אז אויך „צפרדע" מיינט „שרוץ הצפרדעים", וויבאלד אז פון לשון „(ותעל ה)צפרדע" איז ניטא קיין הוכחה אז דאס מיינט עפעס אנדערש ווי דער נאמען פון צפרדע בלשון יחיד[17];

און דאס איז אויך דער דיוק אין רש"י: וכן ותהי הכנם כו' ואף ותעל הצפרדע — און אויף וואס ער איז מוסיף „גרינוליר בלע"ז" — חאטש ער ברייגט ניט קיין בלע"ז אויף „צפרדעים" וואס שטייט פריער וכמה פעמים — איז דאך פאר־שטאנדיק אז פי' צפרדעים איז באווסט, איז נאך דעם ווי רש"י זאגט „שירוץ הצפרדעים" (און פי' שירוץ ווייס מען פון פריער — ושרץ היאור צפרדעים) — איז וואס טוט אויף דער בלע"ז?

נאר די באווארעניש אין דעם: „צפרדע" בלע"ז איז „גרינולי"

וואס דאס ווייס דאך דער בן חמש, וויבאלד דאס איז דאך זיין לע"ז (פראנ־צוזיש — אויך בימינו)

16) ס' זכרון (לר"א בקראט הלוי) כאן (ושם: „והוא שם לשריצת הכנים". וראה גם מלבי"ם פסוק יג. אבל בדקדוקי רש"י (באר רחובות) שם מפרש באר"א. וראה גם ראב"ע שם).

17) ראה גם משכיל לדוד כאן.

און „שירוץ הצפרדעים" בלע"ז — ווערט א שינוי „גרינולירא" — וע"ד ווי דער שינוי „כנם" אנשטאט „כנים" (ועד"ז אין זיין בלע"ז) — פונדעסט־ווענען „ואף ותעל הצפרדע" — חאטש עס איז ניטא קיין שינוי, איז דער פי' „גרינולירא בלע"ז" (ניט גרינולי).

אבער וויבאלד אז די תורה רופט פארט אן די רחישת הכנים מיטן נאמען „כנם" — ניט קוקנדיק וואס רחישה האט צו טאן ניט בלויז מיטן מין פון כנים (וואס דאס איז דער עיקר שווערייקייט אינעם אפטייטש פון „כנם" (און פון „צפרדע") אלס „רחישה" (און „שרוץ")) — איז דערפאר „יש לומר" אז אויך „צפרדע" ביי אונז מיינט „שרוץ הצפרדעים".

— לויט דעם וואלט מען לכאו' אויך געקענט מסביר זיין[17], פארוואס רש"י איז מקדים דעם פירוש המדרש פאר דעם פירוש ע"פ „פשוטו" — ווייל דער „פשוטו" בנדו"ד איז ניט אזוי גלאטיק און מוכרח, כנ"ל.

ד. אבער אין אמת'ן קען מען ניט זאגן, אז (נאר) צוליב דעם איז רש"י מקדים דעם פירוש המדרש פאר דעם פירוש „שרוץ הצפרדעים" — ובהקדים:

אויף צו מדגיש זיין אז א פירוש איז אויסגעהאלטן לויטן דרך הפשט (און ניט ע"פ דרש) באנוצט זיך רש"י מיט די ביטויים: א) ווי אין אונזער פאל — „ופשוטו"; ב) „ופשוטו של מקרא"[18]. דער חילוק צווישן זיי איז מובן אין פשטות: דער אויסדרוק „ופשוטו של מקרא" מיינט, אז דער פירוש איז לויטן פשט פון דעם „מקרא" — פון דעם

18) ראה לדוגמא: בראשית א, כו. ג, ח. ד, ח („ישנו של מקרא"). נח ז, טז. לך יב, ה. יב, יא.

כלליות'דיקן תוכן הכתוב: דאקעגן דער לשון „ופשוטו" (אן דעם סיום „של מקרא") מיינט, אז דאס איז דער פירוש הפשוט (בלויז) פון דעם וואָרט (אדער ענין) אויף וועלכן רש"י שטעלט זיך (הגם עס קען זיין אז ס'איז ניט מתאים צו פשטות פון כלליות'דיקן אינהאלט).

דאָרף לפי זה אויסקומען בנדו"ד: אויב מ'זאל אננעמען, אז דאס וואס רש"י איז מקדים דעם פירוש המדרש פאַרן פירוש ע"פ „פשוטו" איז עס דערפאַר ווייל דער טייטש „שרוץ הצפרדעים" ליגט ניט אין וואָרט „צפרדע" (משא"כ לויטן פי' המדרש, וואס דער טייטש פון „צפרדע" איז כפשוטו — איין צפרדע) — האָט דאָך רש"י געדאַרפט זאָגן ניט „ופשוטו (סתם — פון וואָרט) . . שרוץ הצפרדעים כו'", נאָר „ופשוטו של מקרא כו'"; ד.ה. וויבאַלד ס'איז ניטאָ קיין רמז, לכאורה, אין המשך הפסוק אויפן נס ש„היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים", דערפאַר איז אָט דער (ערשטער) פירוש לויט „מדרשו" (אָ נס וואס ווערט אַרויסגעלערנט לויטן דרך הדרש שבתורה), און לפי פשוטו של מקרא דאָרף אויסקומען אז דער פשט פון „ותעל הצפרדע" איז „שרוץ הצפרדעים".

ה. נאָך אַ תמי' אין פירש"י: רש"י אַליין טייטשט אין אַנהויב פ' וישלח, אז „דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור" — אז מ'קען רופן אַ סך פון איין מין בל' יחיד, ע"ש המין; האָט דאָך רש"י אויך דאָ געקענט טייטשן בפשטות, אז „ותעל הצפרדע" מיינט הרבה צפרדעים, און דאס וואס עס שטייט בל' יחיד איז דאס ע"ש המין[19]?

זיינען מפרשים[20] מסביר, אז ביי רש"י איז דאָ שווער דער שינוי הלשון אין פסוק: אין המשך פון דער פרשה ווערט די מכה דערמאַנט גאַנצע צען מאָל בלשון רבים — „צפרדעים" — טאָ פאַר־וואס איז דער פסוק פונקט דאָ משנה און שרייבט בל' יחיד: „ותעל הצפרדע"? איז דערפון געדרונגען, אז (דאס מיינט ניט ע"ש המין, נאָר) דער פסוק מיינט דאָ מדגיש זיין דעם ל' יחיד בכדי דערמיט מרמז זיין אויף אַ זאַך וואס האָט נאָר דאָ[21] פאַסירט — און דערפאַר טייטשט רש"י „צפרדע אחת היתה וכו'".

---

19) וכמו שפי' בפס"ז (לקח טוב) כאן. — בבאר יצחק (וראה דקדוקי רש"י שבהערה 16) דכוונת רש"י ב„שרוץ הצפרדעים קורא ל' יחידות" הוא ע"ש המין. וצע"ג — שהרי מפורש ברש"י „שרוץ הצפרדעים", גם מביא הוכחה מ„ותהי הכנם" ולא מר"פ וישלח (כבפס"ז שם).

20) יפה תואר לשמו"ר שם. משכיל לדוד כאן. תרית כאן.

21) ראה משכיל לדוד כאן, דהחרטומים „לא יכלו אלא לאסוף ולכנוס הצפרדעים . . ולכך כתיב ויעלו את הצפרדעים" • — וכדעת ר"פ בסנה' שם (ובשמו"ר שם, ז — רבנן) דאפי' כגמלא לא מצו מיברו אלא האי מכניף להו והאי לא מכניף.

אבל ממש"כ רש"י (לקמן פסוק יד) „לבראותם כו'"• משמע דמפרש כדעת ר"א (בסנה' (ושמו"ר) שם) דאין השד יכול לברוא••• ברי' פחותה מכשעורה (וכמ"ש במשכיל לדוד פסוק יד). ועפ"ז י"ל — דאדרבה: גם החרטומים העלו הצפרדעים מצפרדע אחת (ודלא כמ"ש במשכיל לדוד שם, דגם לדעת ר"א לא מצו לברוא אלא ברי' כפי הטבע). ומש"נ באופן העשי' דהחרטומים והעלי' „ויעשו גו'

•) ומה שדוקא במכת כנים אמרו „אצבע אלקים היא" (כמו שהקשה ברמב"ן פסוק טו. חדא"ג לסנה' שם) — מתרץ (במשכיל לדוד) שם: הואיל וס"ס גם הם העלו צפרדעים לא הוכרחו לומר אצבע אלקים היא משא"כ גבי כנים שלא יכלו לפעול כלל.

••) כ"ה ברוב הגירסאות. ובכמה גירסאות: לבראותם ולהוציאם כו'. וראה מפרשי רש"י שם. ובארוכה — שם אפרים (להרא"ז מרגליות) לפרש"י שם.

•••) אבל ממש"כ רש"י „שאין השד שולט על כו'" (ולא „לברוא") — משמע כדעת ר"פ דבפחות מכשעורה לא יכלו אפי' מיכניף להו — ראה רמב"ן ובחיי שם. וראה בארוכה שם אפרים שם. ואכ"מ.

לויט דעם איז מובן, אז דער פירוש המדרש — כאטש ס'איז א דרש — האט עס אבער א יתרון אויפן פי' „שרוץ הצפרדעים" מצד דעם תוכן הכתובים („פשוטו של מקרא"): דוקא לויטן פי' המדרש איז פארשטאנדיק פארוואס דא שטייט „ותעל הצפרדע" בל' יחיד; משא"כ לויטן פי' „שרוץ הצפרדעים" — הגם אז אויך לויט דעם פירוש וועלט פארענטפערט פארוואס עס שטייט ניט אומעטום אין פרשה בל' יחיד[22] (וואלם דער ל' יחיד פאסט נאר דאן ווען עס רעדט זיך ווען „שרוץ הצפרדעים"[23]) — איז אבער די שוועריקייט פארקערט: עס האט אומעטום (אויך דא) געדארפט זיין בל' רבים, דער ל' יחיד דא איז ניט גלאטיק[24], וויבאלד עס שטייט גלייך נאכדעם „ויעשו כן החרטומים . . . ויעלו את הצפרדעים"?

און דערפאר ברענגט עס רש"י אלס צווייטן פשט, אז דער פירוש המדרש איז דער ערשטער און עיקר פירוש לפי פשוטו של מקרא.

ס'איז אבער נאך אלץ ניט פארענטפערט: מיט וואס איז דער צווייטער פירוש מער „פשוטו", אין טייטש פון די ווערטער „ותעל הצפרדע", ווי דער פירוש המדרש?

ו. איז דער ביאור אין דעם: דאס וואס רש"י איז אויסן צו באוואלענען איז ניט בלויז די שוועריקייט מצד דעם שינוי לשון, נאר נאכמער — דער לשון „ותעל הצפרדע" (בל' יחיד) איז אויך אין סתירה צום אנזאג פון דעם אויבערשטן צו אהרן (אין פריערדיקן פסוק) „נטה את ידך במטך גו' והעל את הצפרדעים גו'". ווארום פון דעם הדגשה „והעל את הצפרדעים גו'" (ניט ווי ביי מכת ארבה וואו עס שטייט[25] „נטה ידך על ארץ מצרים ב(שביל מכת ה)ארבה ויעל גו'", און עד"ז ביי די אנדערע מכות[26]) איז מובן, אז דער ציווי צו אהרן איז ניט באגרענעצט בלויז צו דער הכנה און התחלה פון „נטה את ידך במטך גו'", נאר ער דארף עס אויספירן ביז צום אויפברענגען די צפרדעים בפו"מ און אין א ריבוי — „והעל את הצפרדעים" — טא ווי האט ער עס מקיים געווען בעת לפועל איז עס געווען אין אן אופן פון „ותעל הצפרדע" (איין צפרדע)?

דערפאר איז רש"י מפרש „והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים": הגם אז לכתחילה האט ער אויפגעבראכט (דורך „ויט אהרן את ידו גו") בלויז איין צפרדע, עס איז אבער געווען אזא צפרדע וואס מתזת נחילים נחילים — זי שפריצט — ע"ד ווי אז מ'קלאפט „על מימי מצרים" שפריצט וואסער (ניט עס ווערט באשאפן נאך וואסער מאין ליש), אזוי איז געווען מיט דער צפרדע וואס איז געקומען פון די „מימי מצרים" — און עס איז קיין נפק"מ ניט ווער עס קלאפט — דערפאר איז רש"י משמיט[27] דעם ווארט (היו) מצרים.

ויעלו את הצפרדעים" ולא „ויעשו גו' ותעל הצפרדע" — כי כיון שכותב: ויעשו כן החרטומים — פירושו כאופן עשיית אהרן. ואכ"מ.

22) דאל"כ — למה מפרש רש"י ד„פשוטו" הוא „שרוץ הצפרדעים" (שאינו פירוש מוכרח), ולא כבכמה מקומות — ע"ש המין?

23) היינו — ה„שרוץ" בפועל (וכמו ב„כנים").

24) אבל אינה קשיא חזקה (ככפי' ע"ש המין) — כי השינוי הוא רק במקום א'.

25) בא י, יב ובפרש"י.

26) דם — „ונטה ידך גו' ויהיו דם גו'" (פרשתנו ז, יט); כנים — „והך את עפר הארץ והי' לכנים גו'" (ח, יב); שחין — „קחו גו' וזרקו גו' והי' לאבק גו' והי' גו' לשחין גו'" (ט, ח־ט); ברד — „נטה את ידך גו' ויהי ברד גו'" (ט, כב); חשך — „נטה ידך גו' ויהי חשך גו'" (בא, י, כא).

27) דלא כבתנחומא ותדבא"ר (נסמן בהערה 7)

עפ״ז איז פאַרשטאַנדיק פאַרוואָס רש״י קען דאָ ניט איינטייטשן, ווי אין גמ׳ און שמו״ר, אַז „שרקה להם והם באו״ אַדער „השריצה ומלאה כל ארמ״צ״, ווייל לויט דעם ווען אויס־קומען אַז אהרן האָט בפועל אויפ־געבראַכט ניט מער ווי איין צפרדע — און דער ריבוי הצפרדעים האָט זיך אויפגעטאָן דורך „שרקה״ אַדער „השריצה״ — ובמילא האָט ער מיט דעם ניט מקיים געווען דעם ציווי „והעל את הצפרדעים״. דערפאַר מוז רש״י ברענגען דעם פירוש אַז מתוך נחילים.

ז. וויבאַלד דער פסוק זאָגט בפירוש אַז דער ציווי צו אהרן איז געווען „והעל את הצפרדעים״ (ל׳ רבים), מוז אין פסוק אויך זיין (נרמז עכ״פ) ווי אַזוי ער האָט דעם ציווי מקיים געווען.

איז דער ביאור אין דעם: „ותעל הצפרדע״ קען געטייטשט ווערן אויף צוויי אופנים: א) די צפרדע איז אויפ־געגאַנגען: ב) אַלס מפעיל — די צפרדע האָט געמאַכט אויפגיין (אַנדערע צפרדעים)[28].

און די צוויי פרטים אין פי׳ המדרש — (א) אַז אהרן האָט אויפגעבראַכט איין צפרדע, (ב) אַז די צפרדע האָט מעלה געווען אַנדערע — ווערן אַנגעדייטעט אין די צוויי טייטשן: א) „ותעל הצפרדע״ „צפרדע אחת היתה״; ב) „ותעל (הצפרדע)״ „מתוך נחילים״.

דערמיט ווערט אויך פאַרשטאַנדיק וואָס רש״י ברענגט דעם „דרש״ — „והיא מתוך נחילים״ אויף די ווערטער „ותעל הצפרדע״ און ניט אויף „ותכס את ארץ מצרים״.

ח. הגם דער פירוש האָט אַן אַנ־האַלט אין ל׳ הפסוק כנ״ל, דאָך זאָגט רש״י אויף דעם אַז „זהו מדרשו״ — ווייל לויט דעם פירוש מוז מען זאָגען אַז די צוויי פאַרשידענע טייטשן — אופנים פון „ותעל הצפרדע״ האָבן ביידע פאַסירט, וואָס דאָס איז ניט אויס־געהאַלטן לויט דרך הפשט פון לערנען מקרא, ס׳איז דער דרך פון „מדרשו״[29]; לויט „פשוטו״ דאַרף עס געטייטשט ווערן אויף איין אופן: „ותעל״ ווי דער המשך „ותכס״, מוז מען לערנען אַז מיט „צפרדע״ (בל׳ יחיד) ווערט געמיינט „שרוץ הצפרדעים״.

פונדעסטוועגן ברענגט עס רש״י אַלס צווייטן פירוש (און דער פירוש העיקרי איז „מדרשו״) — ווייל: א) מצד תוכן הכתובים איז דער פירוש המדרש מער מתאים צו פשוטו של מקרא (כנ״ל ס״ה); ב) אויך דער עצם אָפטייטש פון וואָרט „צפרדע״ איז מער גלאַטיק לויטן פי׳ פון מדרש ווי לויטן פי׳ אַז דאָס מיינט „שרוץ הצפרדעים״[30] (כנ״ל ס״ג).

ט. פון „יינה של תורה״ אין פרש״י:

עס איז פאַראַן אַ כלל[31] אַז המתחיל

ד) „היו המצריים מכין אותה״. ובמדרש אגדה (באבער) ליתא תיבת „מצריים״.

28) ראה מלבי״ם כאן.

29) להעיר מפרש״י אסתר (ה, ד): רבותינו אמרו טעמים הרבה (ומביא טעם אחד בלבד — ומסיים) ועוד טעמים רבים — ובגמרא שם (מגילה טו, ב): עִבדה כו׳ ככולהי תנאי וככולהו אמוראי. ואכ״מ. אבל שם אין זה שייך לפי׳ תיבות הכתוב, כ״א טעם ולכללות המאורע. ואכ״מ.

30) ואעפ״כ רק הפי׳ הב׳ הוא „פשוטו״ — כי הקושי בפירוש „שרוץ הצפרדעים״ הוא רק שאין ע״ז ראי׳ מכריחה, אבל פי׳ המדרש (שצריך לפרש „ותעל הצפרדע״ בב׳ אופנים (פועל ומפעיל) בחדא מחתא) — הוא היפך פירוש ע״פ פשוטו.

31) פרש״י עקב ח, א — מתנחומא שם ו (וסוטה יג, ב). ירושלמי פסחים פ״י ה״ה. ר״ה ספ״א. מגילה ספ״ב.

במצוה אומרים לו גמור, און ווי חז״ל[32] ווארענען וועגן די שטרענגע עונשים ר״ל וואס קומען צוליב דעם וואס מען קען גומר זיין און מ׳איז ניט גומר אַ מצוה.

ויתרה מזו ובפרט באַ לערנען תורה מיט אַ צווייטן דאַרף זיין תשים לפניהם כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם[33].

אָבער לאידך, אויב אַ איד ווייס, אַז צוליב געוויסע אומפאַרמיידלעכע סיבות, וועט ער די אָנגעהויבענע מצוה ניט קענען גומר זיין, טאָר ער זיך אָבער ניט אָפהאַלטן ח״ו פון צו זיין אַ מתחיל במצוה און צו מקיים זיין דעם טייל פון דער מצוה וואס איז פאַר אים מעגלעך — און ווי מיר געפינען ביי משה רבינו, אַז ער האָט מבדיל געווען די ג׳ ערי מקלט אין עבר הירדן[34], כאָטש אַז ״אינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען״[35], ווייל ״מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה״[36].

ומובן אַז אַ ספק אין דעם — וואס איז גמר ושלימות המצוה — איז במצות ע״ד פון צדקה — איז כל המרבה ה״ז משובח, אָבער במצות ע״ד פון מלקות איז לא יוסיף פן יוסיף[37] ביז וואַנעט לדעת כמה איז בצרי רבנן חדא[38] — מצד דעם חשש פן יוסיף[39].

---

32) סוטה ותנחומא שם.

33) משפטים (כא, א) ובפרש״י. וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז (פ״ד ס״ח).

34) ואתחנן ד, מא.

35) פרש״י ואתחנן שם. מסעי לה, יג (מספרי שם).

36) פרש״י ואתחנן שם (ממכות י, א).

37) תצא כה, ג.

38) מכות כב, ב.

39) תיב״ע תצא שם. פיה״מ להרמב״ם מכות פ״ג מ״י. רמב״ם הל׳ סנהדרין רפ״ז (וראה נ״כ שם). חינוך מצוה תקצה. וראה במדב״ר פי״ח, כא. וכבר

עד״ז איז דער אונטערשייד צווישן די צוויי פירושים אין רש״י:

לויטן ערשטן פירוש קומט אויס, אַז אהרן האָט אויפגעטאָן דעם ״העל את הצפרדעים״, אָבער ״ותכס את ארץ מצרים״ איז געקומען שפעטער דורך די וואָס ״היו מכין״:

אָבער לויטן צווייטן פירוש קומט אויס, אַז אהרן האָט אויפגעטאָן דעם גאַנצן שרוץ הצפרדעים, וואָס האָט מכסה געווען ארמ״צ.

— וואָרעם די צפרדעים זיינען געוען: א) בפשטות — מכה ונגוף למצרים, דערפאַר בפשוטו — האָט אהרן אָפגעטאָן אַלעס. ב) אַ פעולה כדי פרעה זאָל דערפון דרשנ״ן און לערנען אַז עס דאַרף זיין דערנאָך ״ואשלחה את העם״ האָט אהרן אויך געטאָן — לויט מדרשו — באופן אַז עס איז געווען דערנאָך ״מכין אותה״ כו׳.

אין אַנדערע ווערטער: לויט״ן מפרש זיין תורה בדרך (המדרש) הדרש, איז דאָס אַזוי אויך בנוגע דעם פירוש פון דעם ציווי ״והעל את הצפרדעים״ — לאו דוקא הצפרדעים כפשוטו (רבים), ס׳קען אויך מיינען צפרדע אחת כו׳, און וויבאַלד אַז דאָס איז אַן ענין (ע״ד) פון מלקות, איז ״בצרי״, און אַנגענומען אַז דער ציווי האָט געמיינט ״אחת כו״ — איז ניטאָ דער חשש ״פן יוסיף״.

יו״ד. די הוראה פון די ביידע פירושים איז:

פון דעם ערשטן פירוש (אַז אהרן האָט אויפגעבראַכט נאָר ״צפרדע אחת״) לערנט מען אָפּ, אַז אויב במדת פורעניות (מכה למצרים) כך במדה טובה על אחת

העירו באחרונים שעפ״ז מצינו ענין סייג מן התורה (וראה לקח טוב כלל ח).

כו״כ[40], אז מען מוז באַווארענען דעם חשש „פן יגרע״.

און פון צווייטן פירוש (פון וועלכן עס קומט אויס, אַז אהרן האָט „גומר״ גע־ווען די מצוה) האָט מען די הוראה, אַז מ׳דאַרף זיך משתדל זיין צו טאָן אַ מצוה בשלימותה, מתחילתה ועד סופה וגמרה: און ווען ס׳האָנדלט זיך, לדוגמא אין דער מצוה צו מקרב זיין אַ צווייטן אידן צו תומ״צ ות״ת כנגד כולם — דאַרף מען זיך ניט באַגוגענען מיט התחלת הקירוב, נאָר מ׳דאַרף גומר זיין ביזן סוף: טאָן מיט אים ביז עס זאָל זיין כשולחן הערוך, תכלית העילוי;

אויך אַבער ער איז אַ מצב וואָס ער קען נאָר אַנהויבן די מצוה, ער וועט נאָר קענען מאַכן די „התחלה״ אין דעם קירוב הזולת צו תומ״צ — קען ער דאָך זיך טראַכטן: וואָס איז די פעולה אַז ער וועט אַנהויבן צו „טאָן״ מיט יענעם, בעת ער וויס ניט צי ער וועט דערמיט אויפ־טאָן — און ווער וויס מיט וואָס עס וועט זיך ענדיקן שפעטער?

אויך דעם קומט די הוראה האמורה, אַז „מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה״.

ובכלל: מ׳דאַרף זיך ניט אַריינלאָזן אין חשבונות — „בהדי כבשא דרחמנא למה לך״[41]; דאָס איז ניט זיין „עסק״. ער דאַרף אַנהויבן און טאָן, וויפל נאָר ער קען, אויף צו מקרב זיין אַ צווייטן אידן;

און נאָכמער — בשעת ער טוט כל התלוי בו, איז „מחשבה טובה הקב״ה מצרפה למעשה״[42] — דער אויבערש־טער איז מצרף און ברענגט אַראָפּ זיין מחשבה טובה לידי מעשה[43];

און בשעת דער אויבערשטער איז „גו־מר״ די „מצוה״, וועט דאָס אָפּגעטאָן אָן קיינע מדידות והגבלות, ביז אין תכלית העילוי והשלימות.

(משיחת ש״פ וארא תשכ״ז)

40) ראה פרש״י יתרו כ, ו. תשא לא, ז.

41) ברכות י, סע״א.

42) קדושין מ, א.

43) ס׳ המאמרים תש״ב ע׳ 87. וראה פי׳ אדה״ז — תניא פט״ז.